

відбиток життя. Принцип абстрагування від раціонально-логічного сприйняття дійсності став наріжним каменем ідейно-художньої концепції кубізму.

У такий спосіб ірраціональна філософія А. Шопенгауера здійснила великий вплив на осмислення творчості у філософії ХХ ст., а також визначила розвиток художньої творчості та відіграла велику роль у формуванні складних процесів сучасної культури.

Шопенгауэр А. Мир как воля и представление // Шопенгауэр А. Собрание сочинений: В 5-ти т. – Т. 1 / Пер. с нем. Ю.И. Айхенвальда. – М.: “Московский Клуб” – 395 с.

Оксана Онищук

Національний університет “Львівська політехніка”

ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЮВАННЯ ФЕНОМЕНОЛОГІЇ У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ (наукове повідомлення)

© Онищук О., 2010

*Феноменологія, очевидно, є моментом усякої філософії.
М. Мамардашвілі*

Фундаментальна онтологія, герменевтика, неотомізм, екзистенціалізм, структуралізм, постпозитивізм – це неповний перелік напрямів, які становлять разом феноменологічну традицію, своєрідний стиль мислення, що характеризується особливою феноменологічною налаштованістю і скерований на безпосереднє дослідження феноменів свідомості, який вже став історією. Феноменологія бачиться доволі популярною у філософії, багато досліджень присвячені саме цій галузі. Тому, окреслюючи її основні ареали поширення і розвитку, необхідно наперед зазначити, що феноменологія має багато універсальних особливостей, зокрема: феноменологія має антисциєнтичну налаштованість; феноменологія відмовляється від солідарності з більшістю форм раціоналізму; вона відкидає спроби класичного раціоналізму придумати критерій істинності; вона вимагає безпосередніх істин, які даються в переживанні того чи іншого духовного феномену. Це переживання має бути цілісним, що, своєю чергою, передбачає зв'язок сенсового та емоційного світів людини; принципова неметодичність феноменології, яка полягає у тому, що методи, якими користуються науки, є необґрунтованими. Феноменологія має свою особливу процедуру, яка називається позитивною, і полягає у тому, що феноменологія шукає свої об'єктивні факти не через дефініювання, а прагне здобути феномен переживання, який не викликати сумніву. Феноменологічна налаштованість спрямована на живий контакт з речами; це така своєрідна спрага життя.

Сутністю феноменологічної доктрини виступає її метод феноменологічного аналізу свідомості, який поділяється на дві частини – метод трансцендентально-феноменологічної редукції та метод ейдетичної редукції. Перший з них є певною негативною процедурою, яка очищає ці сприйняття і багато в чому збігається з методом радикального сумніву Р. Декарта. В результаті трансцендентально-феноменологічної редукції об'єкти будуть представлені перед свідомістю в очищеному вигляді як інтенціональні предмети. Ейдетична ж редукція, натомість, є позитивною процедурою, яка уможливує виправдати об'єкт з онтологічної точки зору, сконструювати його з хаотичного набору простих феноменальних властивостей. Саме завдяки останній можна виділити певний ейдос об'єкта.

Засновником феноменологічного напрямку філософії вважається Е. Гуссерль, який, критикуючи класичну філософію за так зване «подвоєння» світу (феномени й трансцендентні речі), виносить питання про реальність за дужки і пропонує розглядати тільки феномени свідомості.

Значення феноменології полягає у тому, що свідомість предмета і предмет свідомості невіддільні одне від одного. Первинна реальність є життєвим світом, який передує суб'єкт-об'єктному членуванню. Свідомість постає як поле значень і смислів, і завдяки цьому постає можливість інтерпретації. Для феноменів свідомості істотною є лише усвідомленість або інтенціональність (означає, що будь-який акт свідомості має певну скерованість). Однією з найістотніших ознак інтенціонального підходу до свідомості є та, що він пориває з традицією розуміння свідомості як образного уявлення предметів. Феноменологічна дескрипція прагне зафіксувати і проаналізувати теоретичний арсенал сприйняття дійсності.

У Е. Гуссерля відбувається звільнення аналізу свідомості від сукупності натуралістичних передумов. Для цього пропонується принцип феноменологічної редукції як усвідомленого винесення за дужки усіх некритично перейнятих з науки і буденних уявлень про світ. За Е. Гуссерлем, свідомість як чиста усвідомленість не повинна підмінятися готовими схемами історії, психології чи природознавства.

Представників феноменологічної традиції, які так чи інакше прийняли або трансформували положення Е. Гуссерля, можна знайти у німецькій, французькій, англо-американській, італійській, навіть японській традиціях.

У Німеччині феноменологія набуває свого чіткого окреслення у діяльності її засновника Е. Гуссерля. Пізніше його ідеї розвиває М. Шелер, використовуючи метод феноменології для вирішення проблем феномену людини (праця «Феноменологія і теорія пізнання»). Провідною ідеєю онтології М. Шелера є відстоювання цілісності світу, сутність якого пов'язана з людською свідомістю, а феноменологія, оскільки скерована до людської суб'єктивності, має доповнюватися онтологією людського буття і теорією пізнання. Феноменологію Е. Гуссерля необхідно доповнити категорією екзистенції. Ще одним послідовником цього напрямку є М. Гартман, який прагне розвивати феноменологію як строгу науку, одночасно трактуючи її як онтологію і виводячи головною проблемою питання буття у своїй «критичній онтології». Представляючи так звану консервативну феноменологію, М. Гартман робить акцент на аксіологічних аспектах феноменології, оскільки цінності невіддільні від життя людини, і прагне побудувати феноменологію чистих цінностей. І, врешті, ще одним визначним німецьким феноменологом можна вважати М. Гайдеггера, що повертає феноменологію до проблем буття людини (фундаментальна онтологія). Ключові проблеми феноменології він окреслює в епохальній праці «Буття і час». Він намагається посилити суб'єктивно-ідеалістичні аспекти феноменології через контакти з феноменами шляхом входження останніх у зону людської суб'єктивності. Після написання «Буття і час» М. Гайдеггер послаблює зв'язок з феноменологічною традицією і цим самим спонукає подальший занепад розвитку ідей Е. Гуссерля у Німеччині. Безперечно, не можна не згадати і плеяди представників Мюнхенсько-Геттінгенської школи (А. Райнах, Е. Штайн, А. Пфендер, Г. Конрад-Мартіус, Д. фон Гільденбрандт), які розробляли «реально-онтологічний» варіант феноменології.

Французький напрям феноменології представлений посталями Ж.-П. Сартра, М. Мерло-Понті, Е. Дюфренна, Г. Марселя, П. Рікера. Спільною позицією для усіх вищеназваних послідовників Е. Гуссерля є те, що, не погоджуючись з метафізичними нашаруваннями класичної феноменології, вони розділили у ній метод і філософське вчення, залишивши її метод, який почали декларувати універсальним і використовувати (доволі успішно) для вирішення різних філософських проблем. Наприклад, враховуючи ідеї сартрівської феноменологічної онтології, можна відзначити, що феноменологія у нього перестає бути наукою про феномени і стає наукою про суб'єктивність феноменів. Вона тепер повинна вивчати не сприйняття, а сутності, що виникають у його процесі. Феномени Сартра непередбачувані у своїх виявах і тому він вводить у феноменологію категорію вибору, призначену для реалізації свободи і зрівноваження феноменів. Лише вибір захищає від стихійності світу.

Релігійно-герменевтична феноменологія П. Рікера виходить з тісного взаємозв'язку лінгвістичного аналізу з феноменологією на протигагу його критиці класичної феноменології, яку

він звинувачував в онтологічній некоріненості трансцендентального суб'єкта. Проте цікавим є факт, що філософії мови у Рікера передували дослідження феноменології волі і пов'язаної з нею практичної свідомості людини.

Англомовний варіант феноменологічної філософії представляють такі постаті, як Дж. Райль, М. Дамміт, К. Малліген, П. Саймонс, Б. Сміт в Британії (звертаються до раннього Гуссерля, школи Brentano), а також М. Фарбер, Д. Кейрнс, А. Гурвіч, А. Шютц та інші – у США. Ця традиція загалом є малодослідженою; певні моменти її особливостей знаходимо у Б. Вальденфельса. Так, він зауважує, що в англійській традиції феноменологія розглядається в контексті логічного аналізу мови та аналітичного методу у філософії неореалізму. Американська феноменологія, натомість, є міцно укоріненою в соціальний контекст. Наприклад, А. Шютц у своїх дослідженнях намагався вийти з такого обґрунтування суспільних наук, яке б відштовхувалося від сутності соціальної дії, але не загрузало б у соціально-наукових конструктах. Основою соціального світу для нього, як і для Е. Гуссерля, був власний світ, який тлумачився як потік переживань. Осмислені події можна виокремити через зворотню рефлексію. Аби зрозуміти досвід іншого, треба витлумачити спершу свій досвід; у цьому сенсі само розуміння передє розумінню іншого. У методичному плані А. Шютц спершу задовольняється «онтологією життєвого світу» і «конститутивною феноменологією природної настанови» як простим передступенем, який у критиці трансцендентальної вимоги Е. Гуссерля переростає у завершальний ступінь. Світська інтерсуб'єктивність посідає місце трансцендентальної суб'єктивності, яку життєвий світ повинен конституювати. У подальшому ідеї А. Шютца продовжив М. Натансон у феноменології повсякденності.

Ще один представник американської феноменології А. Гурвіч залишається вірним трансцендентальному принципів Е. Гуссерля, але застосовує положення теорії гештальтів для внесення коректив до теорії свідомості. Він вводить принцип самоорганізації поля свідомості з основними його формами – подвійної структури фігури та основи і троїстої структури тематичного поля і краю. Келерівську критику гіпотези константності він тлумачить як імпліцитну форму феноменологічної редукції, оскільки вона пориває з упередженістю щодо існування готового наявного світу. Його ідеї були продовжені Р. Цанером у студіях тілесності, інтерсуб'єктивності, а також Ф. Керстеном у трансцендентальних студіях простору і часу. Загалом феноменологія у США і Канаді почасти зливається з екзистенціалізмом та іншими формами «континентальної філософії».

Микола Одарченко

Національний університет “Львівська політехніка”

ФІЛОСОФІЯ ЄДНОСТІ В.С. СОЛОВЙОВА ПРО ОСОБЛИВОСТІ ІСЛАМУ (Наукове повідомлення)

© Одарченко М., 2010

Володимир Сергійович Соловйов (1853–1900) – одне з найпомітніших явищ на філософському горизонті Російської імперії XIX ст. Він мав безпосередній зв'язок з Україною як у родинному, так і у філософському відношеннях. Є свідчення, що двоюрідним прадідом В. Соловйова по лінії матері був видатний український філософ Г.С. Сковорода [1, с. 785]. Загально-відомо, що філософським учителем В. Соловйова у Московському університеті був визначний представник українського кордоцентризму професор філософії П.Д. Юркевич.

Цікаво, що у рік смерті П.Д. Юркевича (1874) В. Соловйов захищає у Вченій раді Петербурзького університету, що складалась переважно з позитивістів, магістерську дисертацію “Криза західної філософії. Проти позитивістів”. У дисертації філософ констатує, що західна філософія як умоглядна, так і емпірична, завершила свій розвиток, і результатом цього завершення виявляється той факт, що “...останні результати філософського розвитку утверджують у формі